

Формування системи показників оцінки фінансової стійкості банків

Олена Валентинівна Крухмаль

Українська академія банківської справи

старший викладач кафедри банківської справи

Постановка проблеми. Однією з надзвичайно важливих проблем у сучасній банківській практиці є проблема об'єктивного та комплексного оцінювання банків. Аналіз фінансової стійкості банків, базуючись на загально прийнятих прийомах та інструментах, має власну методологію, що обумовлена специфікою та змістом даної характеристики банку. Існуючі методики оцінки ґрунтуються на застосуванні значної кількості як абсолютних так і відносних показників, що ускладнює отримання узагальненої оцінки фінансової стійкості банку. Тому актуальною задачею є побудова методики аналізу, що дозволяла б узагальнити вихідну інформацію й отримувати єдине значення – рейтинг фінансової стійкості банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо оцінки фінансової стійкості банку висвітлені в роботах Фетисова Г.Г., Примостки Л., Кочеткова В.М., Коваленко В.В. Шелудько Н., Белих Л.П. та інших.

Зокрема, в роботах Фетисова Г.Г. розглядаються проблеми оцінки та укріплення стійкості банківської системи, визначається роль банківського нагляду в забезпеченні стійкості банківської системи країни.

Вивчення робіт Примостки Л., Коваленко В.В., Петриненко Л.Ю. та інших свідчить про активне дослідження питань аналізу фінансової стійкості банку.

Постановка завдання. Незважаючи на численні публікації з даної проблеми у вітчизняній економічній літературі немає єдиної універсальної методики оцінки фінансової стійкості банку. Здебільшого ці методики схожі оскільки стосуються узагальнених характеристик діяльності банку, що зумовлює спрямованість аналізу, перелік та зміст аналітичних процедур, склад інформаційних даних, що використовуються в процесі аналізу. Тому в даній

роботі ми спробуємо обґрунтувати підходи щодо формування системи показників, на основі яких можна здійснити оцінку фінансової стійкості банків.

Викладення основного матеріалу.

Основними вимогами, яким повинні задовольняти показники, що пропонується використовувати в методиці, є обумовленість факторами, що впливають на фінансову стійкість банків, сполучуваність, порівнянність між собою по розмірності й одно спрямованість, а також відсутність протиріч при зміні їхніх значень у протилежні сторони.

Як відомо, на фінансову стійкість банків впливають: достатність капіталу, якість активів і пасивів, ліквідність, рентабельність і т. ін. Оскільки на практиці для оцінки цих факторів застосовується досить велика кількість коефіцієнтів, виникає задача вибору з існуючої безлічі тільки тих коефіцієнтів, що впливають на фінансову стійкість банку.

При синтезі підсумкової формули використовуємо такі показники як власний капітал банку (К), прибуток (Пр), сумарні активи (А), робочі активи (A_p), тобто активи, що проносять прибуток, сума активів зважена на ризик ($A_{риз}$), високоліквідні активи ($A_{вл}$) і ліквідні активи терміном погашення до 30 днів ($A_{л}$), сумарні зобов'язання (З), зобов'язання до запитання (Z_3) і зобов'язання, терміном погашення до 30 днів ($Z_{3т}$), сума виданих кредитів (Кр), – сума залучених банком кредитів ($МБК_3$), сума кредитів розміщених в інших банках ($МБК_p$), сума простроченої кредитної заборгованості ($Кр_{пр}$), величина створених банком резервів на покриття можливих збитків (Рез).

На основі цих показників побудовані всі коефіцієнти, описані нижче. Різні коефіцієнти, що використовуються практично у всіх відомих методиках аналізу фінансової звітності банків і методиках визначення банківських рейтингів згруповані в наступні підгрупи:

1. Коефіцієнти ліквідності (Л1-Л3):

- $L1 = A_{вл} / Z_3$ - коефіцієнт миттєвої ліквідності, показує, у якому обсязі банк може виконати свої зобов'язання "до запитання";
- $L2 = A_{л} / Z_{3т}$ - коефіцієнт поточної ліквідності, показує, яку частину

зобов'язань терміном до 30 днів банк може повернути в найкоротший термін;

- $L3 = A_{л} / A_{р}$ - показує частку ліквідних активів у загальній сумі активів і характеризує масштаб прийнятих банком ризиків.

2. Коефіцієнти надійності або достатності капіталу (Д1-Д3):

- $D1 = K / A_{риз}$ - генеральний коефіцієнт надійності, що показує, наскільки вкладення банку в працюючі (ризиковані) активи захищені власним капіталом банку, яким будуть погашатися можливі збитки у випадку неповернення або повернення в знеціненому вигляді того або іншого працюючого активу;

- $D2 = K / Z$ - показує масштаб здійснюваних банком операцій;

- $D3 = (Рез) / K$ - показує частку резервів, сформованих за рахунок прибутку у власному капіталі.

3. Коефіцієнти, що характеризують якість активів (Ак1-Ак3):

$Ак1 = A_{р} / A$ - показує, якою мірою банк використовує наявні в нього ресурси для одержання доходу;

- $Ак2 = (K_{р} - K_{рпр}) / K_{р}$ - характеризує якість кредитного портфелю банку з погляду наявності простроченої заборгованості;

- $Ак3 = K_{р} / A_{р}$ - показує частку кредитів у сумі працюючих активів, свідчить про активність банку на ринку традиційних послуг.

4. Коефіцієнти, що характеризують якість пасивів (Пас1-Пас2):

- $Пас1 = (Z - Z_3) / Z$ - характеризує стабільність ресурсної бази;

- $Пас2 = (Z - МБК_3) / Z$ - показує залежність ресурсної бази банку від ринку короткострокових банківських капіталів.

5. Коефіцієнти рентабельності (Р1-Р4):

- $P1 = Пр / Z$ - характеризує ефективність використання банком притягнутих ресурсів;

- $P2 = Пр / A_{р}$ - характеризує ефективність операцій;

- $P3 = Пр / K$ - показує ефективність використання власного капіталу;

- $P4 = Пр / A$ - показує розмір прибутку стосовно валюти балансу або ефективність використання всіх ресурсів.

Крім наведених вище коефіцієнтів використовуються також різні крос-коефіцієнти, що опосередковано що характеризують і стан ліквідності, і структуру активів і пасивів, тощо. Наприклад, дуже часто використовується коефіцієнт $A_p/З$, що показує наскільки банк зберігає розумне співвідношення між ліквідністю і рентабельністю операцій.

Наведені вище коефіцієнти є найбільш показовими і найчастіше використовуються для визначення ключових складових фінансової стійкості, таких, як достатність капіталу, ліквідність, рентабельність і структура балансу, включаючи якість активів і пасивів.

Для того щоб підсумкова формула одночасно була репрезентативною, всеохоплюючою і збалансованою, тобто відображала всі основні сторони фінансової стійкості й у той же час був компактною, ясною, прозорою, необхідно, щоб вона включала найбільш істотні показники з кожної підгрупи. Для їхнього вибору необхідно визначити ступінь впливу кожного з перерахованих вище показників на фінансову стійкість банку.

Традиційно, показники, що включаються в підсумкову формулу, визначаються за допомогою експертної оцінки. На оцінку експерта у свою чергу впливає його стійке уявлення, що сформоване в конкретних економічних умовах. Автор вважає, що ці показники мають визначатися змінами навколишнього середовища. З метою добору показників для включення в підсумкову формулу вибирається критерій, що характеризує залежність між достатністю капіталу й опосередковано прибутковістю банку в аспекті збільшення власних коштів, і його ліквідністю. Даний критерій базується на концепції рівноваги у віддаленій перспективі або довгострокової рівноваги, що припускає, що чим вище ліквідність, тим більш стійким є фінансовий стан банку, його капітальна адекватність, і, навпаки, чим нижче ліквідність, тим менш стійкий банк із погляду платоспроможності.

Оскільки фінансова стійкість банку в остаточному підсумку обумовлюється оптимальним сполученням у його діяльності капітальної адекватності, а

опосередковано прибутковості, і ліквідності, як узагальнюючий показник фінансової стійкості банку обрана функція наступних величин:

$$J = (K / (A_{\text{риз}} - \text{Рез}) + A_{\text{вл}} / Z_3) \quad (1)$$

Оскільки на фінансову стійкість банку з погляду його платоспроможності і забезпечення повернення розміщених у банку депозитів істотний вплив має достатність його капіталу, то одним з доданків у функцію включене відношення власного капіталу (K) до активів, зважених з урахуванням ризику ($A_{\text{риз}}$) за винятком створеного банком резерву під знецінення активів (Рез). Ступінь ліквідності балансу банку, тобто його здатності вчасно виконувати свої зобов'язання характеризується відношенням миттєво ліквідних активів ($A_{\text{вл}}$) до зобов'язань "до запитання" (Z_3).

Таким чином, збільшення значення критерію J свідчить про зростання платоспроможності і ліквідності банку за рахунок збільшення капітальної адекватності і зростання миттєвої ліквідності.

Для визначення впливу різних показників достатності капіталу, ліквідності й ін. на критерій розраховується коефіцієнт кореляції між зміною значення критерію і зміною відповідних показників, що характеризують фактори фінансової стійкості. Тобто взаємозв'язок між зміною кожного з коефіцієнтів $Л1-Л3$, $Д1-Д3$, $Ак1-Ак3$, $Пас1-Пас2$, $P1-P4$ і зміною величини критерію будемо визначати на основі ступеню кореляційної залежності між ними по наступній формулі:

$$r = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - x_m)(y_i - y_m)}{\sigma_x \sigma_y}, \quad (2)$$

де r - коефіцієнт кореляції;

x_i - поточне значення збільшення відповідного коефіцієнту;

x_m - середнє значення збільшення коефіцієнту за період;

y_i - поточне значення збільшення критерію;

y_m - середнє значення збільшення критерію за період;

$\sigma_x \sigma_y$ - середньоквадратичне відхилення величин x_i і y_i відповідно.

Підсумкова формула рейтингу повинна, з одного боку, відображати вплив на фінансову стійкість кожного з факторів, що її визначають, а з іншого, не повинна бути громіздкою і складною для обчислень. Тому доцільно для включення у формулу рейтингу вибрати по одному коефіцієнту з кожної групи *Л1-Л3, Д1-Д3, Ак1-Ак3, Пас1-Пас2, Р1-Р4*, що мають найбільші і стабільні значення коефіцієнтів кореляції. Проведені обчислення за даними балансів банків України дали змогу визначити коефіцієнти кореляції між зміною відповідного показника *Л1-Л3, Д1-Д3, Ак1-Ак3, Пас1-пас2, Р1-Р4* і збільшенням критерію.

Для включення в підсумкову формулу за результатами обчислень по описаному вище алгоритму були відібрані наступні коефіцієнти:

- коефіцієнт ліквідності $K_1 = A_{\text{вл}} / Z_3$, що характеризує стан короткострокової (миттєвої) ліквідності;
- генеральний коефіцієнт надійності $K_2 = K / A_p$, що показує наскільки вкладення банку в працюючі активи захищені власним капіталом;
- структури пасивів $K_3 = (Z - \text{МБК}_3) / Z_3$, що характеризує залежність ресурсної бази від короткострокового ринку міжбанківських кредитів;
- структури активів $K_4 = K_p / A_p$, що показує частку кредитів у сумі працюючих активів;
- рентабельності $K_5 = \text{Пр} / A_p$, що характеризує ефективність операцій;
- крос-коефіцієнт $K_6 = A_p / Z_3$, що показує, наскільки банк віддає перевагу рентабельності, або прибутковості операцій, на шкоду показникам ліквідності.

Сума цих показників з урахуванням впливу кожного з них на підсумковий результат (за допомогою вагових коефіцієнтів $V_1 - V_6$), буде представляти собою деяке число (рейтинг), що може бути використане для оцінки ступеня фінансової стійкості банків відносно один одного з достатнім ступенем вірогідності:

$$R = V_1 * K_1 + V_2 * K_2 + V_3 * K_3 + V_4 * K_4 + V_5 * K_5 + V_6 * K_6 \quad (3)$$

Слід зазначити, що всі наведені коефіцієнти є односпрямованими, тобто більше їхнє значення відповідає кращій якості.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Визначення набору показників, виходячи з теоретичного обґрунтування факторів фінансової

стійкості, а також на основі аналізу коефіцієнта кореляції, є лише одним етапом побудови рейтингової методики оцінки фінансової стійкості банків. Для показників, що відібрані для включення в підсумкову формулу, необхідно обчислити вагові коефіцієнти, що є ще одною ключовою проблемою побудови коректної системи оцінки фінансової стійкості банків.

1. Васькович І.М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку // Формування ринкових відносин в Україні (укр.).- 2004.- № 2.- С.40-43
2. Коваленко В.В. Методи аналізу та управління фінансовою стійкістю комерційного банку // Вісник Української академії банківської справи.- 2002.- № 2.- С.39-48
3. Петриченко Л.Ю. Аналіз методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків // Финансовая консультация (рус.).- 2002.- № 1.- С.75-80
4. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу // Вісник Національного банку України (укр.).- 2002.- № 10.- С.40-45
5. Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України (укр.).- 2002.- № 5.- С.138-143
6. Удовенко С.П. Финансовая устойчивость коммерческого банка // Фондовый рынок (рус.).- 2000.- № 9.- С.2-6
7. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы // Финансы и кредит (рус.).- 2002.- № 15.- С.2-14
8. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник Національного банку України (укр.).- 2000.- № 3.- С.40-44